

Anna Kołomycew*

Tarnobrzaska Specjalna Strefa Ekonomiczna jako instrument wspierania rozwoju lokalnego (na przykładzie powiatu tarnobrzeskiego)

Wstęp

Specjalna Strefa Ekonomiczna jest *wyodrębnioną zgodnie z przepisami ustawy, niezamieszkałą częścią terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, na której terenie może być prowadzona działalność gospodarcza na zasadach określonych ustawą*¹. Tak definiowana jest specjalna strefa w polskim prawodawstwie. Struktura ta w Polsce pojawiła się stosunkowo niedawno. Na świecie strefy rozwinęły się w II poł. XX wieku (Chiny, Rosja, Ameryka Środkowa i Południowa, Australia oraz Europa Zachodnia²), ale teorie dotyczące pojawienia się pierwszych stref sięgają nawet czasów fenickich³. Formy te są niezwykle zróżnicowane w skali całego globu, w zależności od specyfiki, zasobów i potrzeb terenów na jakich zostały zlokalizowane. Niemniej jednak specjalne strefy ekonomiczne zasadniczo są formą pomocy zapewnianą przez państwo na określonym terenie w celu stymulowania rozwoju działalności gospodarczej oraz wspiera-

---

* Doktorantka Wydziału Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

¹ Ustawa z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych, Dz.U. z 1994 r., Nr 123, poz. 600, art. 2.

² E. Kryńska (red.), *Polskie specjalne strefy ekonomiczne – zamierzenia i efekty*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2000, s. 23 [za:] A. Sołoma, *Specjalne strefy ekonomiczne – sukcesy i porażki (na przykładzie województwa warmińsko-mazurskiego)*, „Ekonomika i organizacja przedsiębiorstwa”, 11/2003, s. 22.

³ Tamże.

nia już istniejących podmiotów⁴. Strefy mogą być niezwykle skuteczną formą wspierania konkurencyjności w skali lokalnej, regionalnej a nawet krajowej, stąd duże zainteresowanie władz gminnych objęciem ich terenów regulacjami stref⁵.

1. Powstanie specjalnych stref ekonomicznych w Polsce

1.1 Zasady tworzenia i funkcjonowania stref

Specjalna Strefa Ekonomiczna (SSE) jest wyodrębnionym administracyjnie obszarem, przeznaczonym do podejmowania działalności gospodarczej na preferencyjnych warunkach. Przedsiębiorca w SSE może liczyć na ulgi podatkowe, tworzenie działalności na specjalnie przygotowanym i uzbrojonym terenie. Tworzeniu SSE przyświecało dążenie do przyspieszania rozwoju gospodarczego obszarów szczególnie zagrożonych recesją, bądź takich, w których przeważały gałęzie przemysłu wymagające procesów restrukturyzacyjnych⁶. Celem tworzenia stref był również rozwój i dążenie do wykorzystania już istniejących rozwiązań technicznych i technologicznych, a także zagospodarowanie niewykorzystanego majątku przemysłowego oraz infrastruktury, pozostałych po upadku nierentownych zakładów produkcyjnych (głównie w postaci hal i magazynów). SSE miały służyć tworzeniu przewagi konkurencyjnej poszczególnych obszarów, produktów i usług. Poprzez tworzenie warunków dla rozwoju przedsiębiorczości, strefy miały sprzyjać po-

---

⁴ Tamże.

⁵ W Jarczewski, *Specjalne strefy ekonomiczne w gminach*, „Samorząd Terytorialny”, 7-8/2007, s. 89.

⁶ K. Mazur, *Specjalne Strefy Ekonomiczne jako nowe obszary przemysłowe*, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2004, s. 66.

wstawaniu nowych miejsc pracy w obszarach najbardziej dotkniętych bezrobociem⁷.

Specjalna strefa ekonomiczna to specyficzna enklawa na terytorium państwa, gdzie nie są stosowane ogólnokrajowe przepisy dotyczące działalności gospodarczej. Obowiązują natomiast, preferencyjne warunki administracyjno-prawne, umożliwiające zwrot zainwestowanego kapitału w znacznie krótszym okresie. Korzystanie z pomocy strefy wymaga zezwolenia wydanego przez podmiot zarządzający. Na obszarze strefy dopuszcza się prowadzenie działalności bez zezwolenia, jednak dochody z tego tytułu nie podlegają zwolnieniu z podatku dochodowego⁸.

Specjalne strefy są obszarem gospodarczym, który w odróżnieniu od parków i inkubatorów ma uregulowaną podmiotowość w formie ustawy. Aktem prawnym jednoznacznie określono podmiot powołujący strefę (co nie miało miejsca w przypadku innych obszarów gospodarczych) oraz cele tego typu struktur. Zgodnie z ustawą, strefę tworzy Rada Ministrów w drodze rozporządzenia (na wniosek ministra właściwego do spraw gospodarki uzgodniony z ministrem właściwym do spraw rozwoju regionalnego)⁹. Władze lokalne mają ograniczone możliwości wpływu na proces tworzenia strefy, bowiem ich rola ogranicza się do wyrażenia zgody. Inicjatywa należy do ministra właściwego do spraw gospodarki, a ostateczna decyzja do Rady Ministrów. Od rządu zależy również ewentualne zniesienie

---

⁷ Specjalne strefy ekonomiczne, portal Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych, <http://www.paiz.gov.pl/index/index.php?id=40008b9a5380fcacce3976bf7c08af5b>, 04.02.2007.

⁸ A. Hnatyszyn-Dzikowska, *Niskie podatki: Specjalne Strefy Ekonomiczne w Polsce*, „Fundusze Europejskie”, 5/2005, s. 33-34.

strefy, zmiana jej granic poprzez rozszerzenie obszaru, czy decyzja o połączeniu z obszarem innej strefy¹⁰.

1.2 Formy wspierania przedsiębiorczości na obszarze stref

Podstawą korzystania z pomocy regionalnej związanej z nową inwestycją lub też tworzeniem nowych miejsc pracy, jest zezwolenie na prowadzenie działalności gospodarczej na terenie Strefy. Udzielane jest po przeprowadzeniu przez Zarządzającego Strefą publicznych rokowań¹¹. Zezwolenie wydawane jest w formie decyzji administracyjnej. Określa przedmiot działalności, wysokość nakładów związanych z realizacją inwestycji, terminy realizacji przedsięwzięcia oraz wielkość planowanego zatrudnienia.

Przedsiębiorcy funkcjonujący w obrębie strefy mogą liczyć nawet na całkowite zwolnienie z podatku dochodowego od osób prawnych i fizycznych (na czas określony). Dodatkowo istnieje możliwość wliczenia części wydatków inwestycyjnych w koszty poniesione przy uzyskiwaniu przychodu¹². Stabilność gospodarowania w obrębie strefy wynika z zagwarantowanych warunków (nie mogą one ulec pogorszeniu w całym okresie funkcjonowania strefy)¹³.

Większość stref w Polsce (z obecnie istniejących 14) została powołana na 20 lat. Wyjątki to technoparki krakowski i modliński,

---

⁹ Ustawa z dnia 20 października 1994 r..., dz. cyt., art. 4.

¹⁰ Tamże, art. 5a.

¹¹ *ABC Inwestowania, Ulgi i przywileje*, Portal TSSE, <http://tsse.pl/pl/4/>, 27.03.2008, s. 3.

¹² A. Klepacz, E. Klepacz, *Strefy ekonomiczne instrumentem rozwoju lokalnego*, [w:] S. Dolata (red.), *Funkcjonowanie samorządu terytorialnego. Doświadczenia i perspektywy*, t.1, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 1998, s. 354.

¹³ Ustawa z dnia 20 października 1994 r..., dz. cyt., art. 13.

powołane na 12 lat¹⁴. W obrębie strefy przedsiębiorca mógł liczyć na:

- zwolnienie podatkowe (CIT lub PIT)
- działkę w pełni przygotowaną pod inwestycje po konkurencyjnej cenie
- darmową pomoc przy załatwianiu formalności związanych z inwestycją
- zwolnienie od podatku od nieruchomości (na terenie niektórych gmin)¹⁵.

Zwolnienia z podatku dochodowego przyznawane w na terenach stref stanowią tzw. regionalną pomoc publiczną, której nadrzędnym celem jest intensyfikacja rozwoju najsłabiej rozwiniętych regionów UE. Pomoc ta ma polegać na wspieraniu nowych inwestycji, kreowaniu nowych miejsc oraz wykorzystywaniu posiadanych zasobów. Od 1 stycznia 2007 roku obowiązuje nowa „Mapa Pomocy Regionalnej na lata 2007-2013”. Zgodnie z którą, wyrażony w procentach udział pomocy w kosztach kwalifikujących się do objęcia tą pomocą, wynosi:

- 50% – na obszarach należących do województw: lubelskiego, podkarpackiego, warmińsko-mazurskiego, podlaskiego, świętokrzyskiego, opolskiego, małopolskiego, lubuskiego, łódzkiego, kujawsko-pomorskiego
- 40% – na obszarach należących do województw: pomorskiego, zachodniopomorskiego, dolnośląskiego, wielkopolskiego, śląskiego, a w od dnia 1 stycznia 2007 r. do 31 grudnia 2010 r. na

---

¹⁴ A. Klepacz, E. Klepacz, *Strefy...*, dz. cyt., s. 354.

obszarze województwa mazowieckiego (bez miasta stołecznego Warszawy);

- 30% – na obszarze miasta stołecznego Warszawy oraz w okresie od 1 stycznia 2011 r. do 31 grudnia 2013 r. – na obszarze województwa mazowieckiego¹⁶.

1.3 Wady i zalety tworzenia specjalnych stref ekonomicznych

Chociaż od ustawowej regulacji specjalnych obszarów ekonomicznych minęło kilkanaście lat, pomysł ten nadal budzi kontrowersje. Do niedawna szczególnie kłopotliwa była dysharmonia założeń stref z prawem Unii Europejskiej i zaleceniami WTO (Światowa Organizacja Handlu). Komisja Europejska zarzucała Polsce brak jasno określonych wartości (wysokości) zwolnień, możliwość kumulowania pomocy, czy ułatwienia eksportowe, co narusza prawa wolnego rynku. Pomimo uporania się z powyższymi zarzutami, strefy nadal są poddawane krytyce.

Podstawowym zarzutem, którego nie udało się wyeliminować jest fakt daleko posuniętej ingerencji w procesy rynkowe. Specyfiką polskich stref, co może stanowić (i często stanowi) ich wadę jest ich rozdrobnienie terytorialne. Często jedna strefa rozciąga się na obszarze kilku województw. Jest to efekt niezbyt trafnego zapisu ustawowego, który mówił, iż strefa obejmuje *niezamieszkały obszar*. Trudno znaleźć tak rozległy obszar w ogóle nie zasiedlony, stąd też konieczność łączenia w obrębie strefy przestrzeni często bardzo oddalonych.

---

¹⁵ Zachęty podatkowe w SSE, Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, <http://www.paiz.gov.pl/index/?id=c5ff2543b53f4cc0ad3819a36752467b>, 24.03.2008.

Innym zarzutem pod adresem specjalnych stref jest fakt kumulowania inwestycji na terenie gmin objętych warunkami strefy, co pozbawia inne jednostki lokalne źródeł dochodów tylko dlatego, że ich obszar nie został włączony w obręb strefy.

Andrzej Sołoma wskazuje również na inne wady SSE, które wiążą się z tzw. *efektem wypierania*, *efektem substytucji*, czy *biegu jałowego*¹⁷. Efekt wypierania pojawia się w sytuacji, gdy przedsiębiorca działający w obrębie strefy ma znacznie niższe koszty działalności niż przedsiębiorca spoza SSE. Efekt substytucji polega na przeniesieniu inwestycji na teren strefy przy jednoczesnej likwidacji działalności w dotychczasowym miejscu, zaś efekt „biegu jałowego” przejawia się w lokowaniu podmiotów gospodarczych na terenach objętych ulgami, chociaż i tak powstałyby w okolicy. Niemniej jednak widząc możliwość istnienia ułatwień, chętnie z nich korzystają.

Niemniej jednak SSE cieszą się stale rosnącym zainteresowaniem podmiotów gospodarczych, które na ich terenie są skłonne podjąć działalność. Szczególnie popularny jest segment usług. Wychodząc na przeciw oczekiwaniom inwestorów (od marca 2005 r.) rozszerzono zakres działań objętych ulgami. Obok usług informatycznych i badawczo-rozwojowych zaistniała możliwość uzyskania preferencji w obszarze księgowości, finansów, a także sektorach zajmujących się bezpośrednią obsługą klientów. W strefach powstają centra outsourcingowe usług: informatycznych i badawczo-rozwojowych, czy telefonicznych. Wzrasta liczba inwestycji i baz

---

¹⁶ Tamże.

¹⁷ A. Sołoma, *Specjalne...*, dz. cyt. s. 28.

logistycznych oraz centrów dystrybucyjnych¹⁸. Napływ podmiotów świadczących tego typu usługi jest szansą na prężny rozwój obszarów. Strefa jest instrumentem, który może znacznie poprawić dynamikę rozwoju. Mechanizm ten może z powodzeniem kreować nowe miejsca pracy, a dzięki temu poprawiać zasobność i poziom życia mieszkańców danego obszaru.

Dzięki strefom przeobrażenia pojawiają się także w obrębie infrastruktury i segmentach gospodarki lokalnej nie objętych ich działaniem. Zalety stref nie są jeszcze do końca poznane, bowiem instrument ten, podobnie jak wspomniane parki i inkubatory, także znajduje się w fazie rozwoju. Niemniej jednak są one dla wielu gmin szansą na przezwycięzenie gospodarczego marazmu. Możliwość inwestowania w obrębie takich miejsc wydaje się obecnie najbardziej korzystną ofertą jaką mogą otrzymać podmioty gospodarcze. Również samorządy lokalne dostrzegły zalety specjalnych strefy i parków. Instytucje te, są szansą nie tylko dla przedsiębiorstw, ale to również okazją na przyciągnięcie inwestorów i skuteczny sposób promocji jednostki.

2. Uwarunkowania rozwoju lokalnego na terenie powiatu tarnobrzeskiego

2.1. Czynniki warunkujące rozwój gospodarczy

7 sierpnia 1998 roku Rada Ministrów wydała rozporządzenia dotyczące utworzenia powiatów. Mocą tego rozporządzenia powołano również powiat tarnobrzeski ziemski. Do tego czasu, obszary powiatu znajdowały się w obrębie województwa tarnobrzeskiego.

---

¹⁸A. Zielińska, *Biznes w zonie*, „Puls Biznesu”, nr 1961, z dnia 28.10.2005, s. 6.

Efektom reformy administracyjnej kraju było także utworzenie powiatu tarnobrzesciego grodzkiego, obejmującego dawną stolicę województwa – miasto Tarnobrzeg¹⁹.

W skład powiatu tarnobrzesciego ziemskiego wchodzi cztery gminy: Miasto i Gmina Nowa Dęba, Miasto i Gmina Baranów Sandomierski, Gmina Grębów i Gmina Gorzyce²⁰.

Do niedawna na terenach powiatu tarnobrzesciego dominowała jedna gałąź przemysłu. Niemal cała gospodarka związana była z wydobywaniem i przetwórstwem siarki. Spadek popytu na ten surowiec, a także przekształcenia strukturalne w gospodarce krajowej, ujawniły negatywne skutki takiego sposobu gospodarowania w rejonie tarnobrzescim. Przez blisko trzydzieści lat, oprócz przemysłu siarkowego nie rozwijała się tu praktycznie żadna inna gałąź gospodarki²¹. Obecnie prowadzone są prace zmierzające do likwidacji pozostałości przemysłu wydobywczego.

Zdegenerowane obszary poddawane są procesom rekultywacyjnym i rewitalizacyjnym. Stopniowo uwidaczniają się zmiany w strukturze gospodarczej powiatu. Powstają podmioty prywatne, które w coraz mniejszym stopniu powiązane są z przemysłem siarkowym. Bazują na zupełnie nowych zasobach i metodach zarządzania. Bardziej aktywne staje się otoczenie biznesu, w którym dominują podmioty takie jak Tarnobrzescka Agencja Rozwoju Regionalnego, Tar-

---

¹⁹ Powiat Tarnobrzesci, Informator Powiatowy, Wydawnictwo Reklamowe RENO-MA BIS s.c., Bydgoszcz 2003, s. 2.

²⁰ Powiat Tarnobrzesci, Starostwo Powiatowe w Tarnobrzegu, <http://www.powiat-tarnobrzesci.qs.pl/index0.htm>, 19.02.2007.

²¹ W. Szponder, *Rozwój przedsiębiorczości w subregionie tarnobrzescim w okresie transformacji*, [w:]

nobrzezka Iza Przemysłowo-Handlowa, czy Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Przemysłu Siarkowego „Siarkopol” w Tarnobrzegu, mające wspierać lokalną inicjatywę i przedsiębiorczość²².

Rozwój lokalny można analizować biorąc pod uwagę szereg czynników i elementów. Trudno dokonać ich hierarchizacji, bowiem w różnych okolicznościach mogą mieć one zupełnie inną siłę wpływu oraz wywoływać odmienne skutki. Specyficzną grupą czynników, które niezależnie od charakteru jednostki lokalnej pozostają głównymi determinantami rozwoju są czynniki społeczne. To właśnie społeczność lokalna jest istotą procesów rozwojowych. Stanowi ona główny podmiot podejmowanych inicjatyw rozwojowych, będąc jednocześnie głównym beneficjentem skutków tych działań.

Marek Ziemia do elementów o charakterze społecznym, wpływających na rozwój terenów tarnobrzezskich zaliczył:

- właściwe procesy rotacji kadry pracowniczej na tym terenie,
- poziom wykształcenia mieszkańców (pracowników),
- poziom aktywności społecznej i sposób jej pobudzania,
- mentalności społeczności lokalnej,
- role szkół i ośrodków dydaktyczno-oświatowych na terenie powiatu,
- aspekt etyczny-moralny życia społeczności,
- świadomość konieczności samokształcenia pracowników oraz właścicieli przedsiębiorstw,
- uświadomienie roli reklamy i działań promocyjnych,

L. Kliszczak, S. Marczuk (red.), *Spoleczne i ekonomiczne determinanty przedsiębiorczości – subregion tarnobrzezski w procesie zmian*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prof. S. Tarnowskiego, Tarnobrzeg 2003, s. 51.

²² Tamże, s. 52.

- istnienie podmiotów wsparcia przedsiębiorczości,
- strukturę lokalnego rynku pracy,
- skuteczność w komunikowaniu się lokalnych podmiotów²³.

2.2 Potencjał gospodarczy powiatu tarnobrzeskiego

Określenie możliwości rozwoju powiatu tarnobrzeskiego, wymaga uwzględnienia szeregu elementów. Zarówno opisanych już czynników o charakterze społecznym, warunków przyrodniczo-naturalnych, ale i wielu składników typowo materialnych, jak m.in. infrastruktura techniczna, komunikacyjna, lokalowa. Istotny jest również charakter funkcjonujących na terenie powiatu instytucji samorządowych, gospodarczych oraz podmiotów wspierających rozwój przedsiębiorczości²⁴.

Powiat tarnobrzeski charakteryzuje występowanie stosunkowo dużych, niezagospodarowanych dotąd terenów. Są to z reguły obszary pozostałe po likwidacji dawnych kopalni siarki. Istnieje wiele możliwości zagospodarowania tych obszarów, zarówno pod kątem przemysłowym, jak i mieszkaniowym, czy turystyczno-rekreacyjnym.

Zdaniem Daniela Saramaka, tereny powiatu tarnobrzeskiego są szczególnie predysponowane do tworzenia podmiotów gospodarczych z zakresu turystyki, transportu, budownictwa oraz ochrony środowiska²⁵.

---

²³ M. Ziemba, *Socjologiczne aspekty rozwoju przedsiębiorczości w subregionie tarnobrzskim. Zarys problematyki*, [w:] L. Kliszczak, S. Marczuk (red.), *Spoleczne...*, dz. cyt., s. 34-45.

²⁴ D. Saramak, *Możliwości rozwoju przedsiębiorczości w subregionie tarnobrzskim*[w:] L. Kliszczak, S. Marczuk (red.), *Spoleczne...*, dz. cyt., s. 154.

²⁵ Tamże, s. 155-158.

Elementem decydującym o pozyskaniu inwestorów jest konkurencyjność jednostki, w której tworzeniu, zasadnicza rola przypada władzom lokalnym. Stabilna polityka lokalna, dobre kontakty ze społecznością oraz wieloletni plan rozwoju jednostki, mogą w istotny sposób decydować o przewadze konkurencyjnej rejonu tarnobrzeskiego.

Wprawdzie tereny powiatu tarnobrzeskiego nie mają zbyt wielkich szans na pozyskanie inwestorów w przypadku konkurencji z dużymi miastami, posiadającymi zaplecze w postaci szkół wyższych i ośrodków badawczo-rozwojowych oraz świetne warunki komunikacyjne (lotnisko w Rzeszowie). Nie oznacza to jednak, że są zupełnie pozbawione szans na przyciągnięcie inwestorów. Świadczy o tym liczba funkcjonujących w powiecie podmiotów gospodarczych, w wielu przypadkach z kapitałem mieszanym, krajowym i zagranicznym.

Gospodarka powiatu jest nierozdzielnie związana z Tarnobrzeską Specjalną Strefą Ekonomiczną. Mechanizmy działania strefy, jej skuteczność oraz warunki funkcjonowania w jej obrębie, będą analizowane w dalszej części pracy. Należy jednak zaznaczyć, że wszystkie istotne dla powiatu podmioty gospodarcze, działają w obrębie strefy.

W powiecie tarnobrzeskim, czynnikiem przewagi konkurencyjnej może być stale modernizowana sieć połączeń komunikacyjnych. W tym kierunku trwają prace m.in. w gminie Baranów Sandomier-

ski, gdzie władze próbują pozyskać dotacje na wybudowanie obwodnicy²⁶.

Dobrym pomysłem władz lokalnych jest plan uruchomienia szerokotorowej linii kolejowej, stanowiącej pomost między państwami dawnego Związku Radzieckiego i całej Azji z Europą. Linia jest stale modernizowana i funkcjonuje tylko w ograniczonym zakresie. Słynne „szerokie tory” przebiegają na obszarze Polski, właśnie przez teren powiatu tarnobrzeskiego. W dobie potężnego wzrostu gospodarczego Azji, ten rodzaj transportu okazuje się być świetnym pomysłem na rozwój powiatu. Wielkie zapotrzebowanie (zwłaszcza Chin) na surowce i materiały, sprawia że są one eksportowane z Europy (w tym z Polski) głównie drogą morską. Zły stan dróg uniemożliwia transport kołowy. Dla armatorów morskich jest to świetny interes. Zyski mogliby czerpać również przewoźnicy kolejowi, gdyby „szerokie tory” zostały na nowo uruchomione na całej długości.

Stacja przeładunkowa znajduje się między innymi w Woli Baranowskiej (gmina Baranów Sandomierski). Wykorzystanie tej możliwości transportu w kierunku wschodnim, było przedmiotem zainteresowania wielu firm. Nacisk lobby gospodarczego sprawił, że władze lokalne – gmina Baranów Sandomierski – zaczęły skupować tereny położone w pobliżu stacji przeładunkowej. Zaplanowano też budowę bocznicy, terminala rozładunkowego oraz magazynów składowych. Budowana obwodnica ma zostać połączona z drogą wojewódzką, co znacznie ułatwi dostęp do stacji kolejowej. Władze liczą,

---

²⁶ P. Welanyk, *Nie dla nas „Jedwabny Szlak”?*, „Super Nowości” z 6.10.2005, archiwum „Super Nowości” online, http://www.pressmedia.com.pl/arch/d.asp?u_file=2004/2004.04.27/NN.txt, 22.02.2007.

że dzięki tym inwestycjom na terenie gminy pojawiają się nowi inwestorzy, a rozwój nabierze dynamiki²⁷.

Modernizacja Linii Hutniczo–Szerokotorowej (dawniej określanej jako Linia Hutniczo–Siarkowa) postępuje przy współpracy z Agencją Rozwoju Przemysłu, zarządzającej Tarnobrzeską Specjalną Strefą Ekonomiczną²⁸.

Władze gminy Baranów Sandomierski w planie zagospodarowania przestrzennego wyznaczyły także tereny pod inwestycje produkcyjno-usługowe w miejscowości Knapy i Siedleszczany. Na tych obszarach istnieje rozwinięta infrastruktura techniczna. Są one również atrakcyjne dla inwestorów ze względu na położenie w pobliżu węzłów komunikacyjnych: z Rzeszowa do Kielc oraz z Tarnobrzega do Mielca²⁹.

Tereny Baranowa Sandomierskiego są atrakcyjne pod względem inwestycyjnym ze względu na dobrze rozwinięty szlak komunikacyjny jaki stanowi Wisła oraz sąsiedztwo lotniska w Mielcu. Całkiem dobrze prosperują prywatne firmy transportowo-spedycyjne³⁰.

Bogata oferta inwestycyjna gminy Baranów, obejmuje tereny Specjalnej Strefy Ekonomiczne wraz z preferencyjnymi warunkami prowadzenia działalności gospodarczej oraz liczne obiekty przeznaczone pod działalność produkcyjno-usługową, tereny przeznaczone pod zabudowę produkcyjną, usługową, bądź turystyczną. Lokalizowaniu na tych terenach działalności gospodarczej sprzyjają również

---

²⁷ Tamże.

²⁸ P. Welanek *Tryumfalny powrót LHS?*, „Super nowości” z 14 marca 2003, archiwum „Super Nowości” online, http://www.pressmedia.com.pl/arch/d.asp?u_file=2003/2003.04.17/JJ.txt, 22.02.2007.

²⁹ *Baranów Sandomierski*, Oferta Inwestycyjna, <http://www.baranowsandomierski.pl/pl/0,30/30/>, 24.02.2007.

władze gminy, które deklarują pomoc dla inwestorów w zakresie planowania, lokalizacji, modyfikacji infrastruktury oraz możliwość obniżenia stawek podatków³¹.

Dość dobrze prezentuje się sytuacja pod względem rozwoju infrastruktury i połączeń komunikacyjnych w gminie Gorzyce. Leży ona przy drodze krajowej Warszawa-Sandomierz-Stalowa Wola-Jarosław-Przemysł. To trasa do przejścia granicznego w Medyce. Stanowi ona ważny trakt handlowy w Europie Środkowo-Wschodniej, który zdaniem władz gminy, przyniesie jednostce wymierne korzyści³².

W ostatnich latach w gminie dokonano pełnej telefonizacji, zakończono budowę komunalnych lokali mieszkaniowych. Poprawę sytuacji mieszkańców tej gminy przyniosło zrealizowanie takich inwestycji jak: budowa stacji uzdatniania wody oraz systemu wodociągowego, a także sieci gazowniczej. W trakcie budowy znajduje się sieć kanalizacyjna. Nadal rozbudowywane są gminne drogi oraz uzbraja się tereny pod rozbudowę mieszkalnictwa. Władze gminy planują rozbudowę systemu transportowego, modernizację infrastruktury, zwłaszcza drogowej oraz rozwój bazy sportowo-rekreacyjnej³³.

---

³⁰ Tamże.

³¹ Ankieta dotycząca mechanizmów wspierania rozwoju lokalnego przez władze samorządowe w gminach powiatu tarnobrzeskiego, opracowanie własne, ankiety przeprowadzone w urzędach gmin powiatu tarnobrzeskiego w okresie 01.02.2007-22.02.2007, w zbiorach autorki.

³² Z. Nita, *Witamy w gminie Gorzyce*, „Super nowości” z 13.06.2002, archiwum „Super nowości” online, http://www.pressmedia.com.pl/arch/d.asp?u_file=2002/2002.06.13/I.txt, 24.02.2007.

³³ *O przyszłości i rozwoju gospodarczym gmin i powiatu*, Rozmowa z wójtem gminy Gorzyce, „Głos Powiatu Tarnobrzeskiego” z 2004, wydanie specjalne: *Lokalny Program Rozwoju*, s. 11.

3. Tarnobrzaska Specjalna Strefa Ekonomiczna i jej znaczenie dla rozwoju lokalnego terenów powiatu

3.1 Powstanie Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej

Tarnobrzaska Specjalna Strefa Ekonomiczna Europark Wisłosan (TSSE) funkcjonuje od 9 września 1997 roku, kiedy została ustanowiona na mocy rozporządzenia Rady Ministrów³⁴. Podstawą powołania jej był artykuł 4 ustawy o Specjalnych Strefach Ekonomicznych z dnia 20 października 1994 roku³⁵. TSSE została utworzona na okres dwudziestu lat, czyli funkcjonować będzie do 2017 roku. Obecnie TSSE obejmuje obszary wraz z budynkami, budowlami przemysłowymi, które zajmują powierzchnię 1105,16 ha. Strefa została podzielona na siedem podstref. Są to podstrefy (substrefy): Tarnobrzeg, Stalowa Wola, Nowa Dęba, Staszów, Jasło, Radom i Wrocław-Kobierzyce, na obszarach których indywidualnie wydzielono tereny przeznaczone na inwestycje³⁶.

Strefa została utworzona na terenie dawnego województwa tarnobrzeskiego, a następnie była stopniowo rozszerzana na tereny Radomia, Połańca, Niska, Jasła i Ożarowa Mazowieckiego. Stanowi szansę na rozwiązanie problemów związanych z wymagającymi restrukturyzacji obszarami poprzemysłowym, które powstały po upadku przemysłu wydobywczego i przetwórczego siarki. Motywacją do ustanowienia TSSE było dążenie do efektywnego wykorzystania siły roboczej, która po upadku głównych zakładów rejonu

---

³⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie w sprawie ustanowienia tarnobrzeskiej specjalnej strefy ekonomicznej z dnia 9 września 1997 roku, Dz. U., nr 135, poz. 907.

³⁵ Ustawa z dnia 20 października 1994 r..., dz. cyt., art. 4.

zasiliła szeregi bezrobotnych, a także dywersyfikacji działalności gospodarczej. Chodziło o likwidację monokultury przemysłu siarkowego, hutniczego i metalowo-maszynowego. Podkreślano również chęć zagospodarowania majątku pozostałego po zakładach przemysłowych w postaci gruntów oraz nieruchomości typowo przemysłowych³⁷.

Głównym celem o charakterze społeczno-gospodarczym, jaki postawiono przed TSSE było utworzenie 11 tysięcy miejsc pracy. Chodziło o stanowiska pracy zarówno w sektorze przemysłowym ulokowanym na terenie strefy, jak i w obszarze usług, które miały być realizowane w otoczeniu TSSE³⁸.

Rozwój strefy następował w pięciu etapach:

- I. lata 1998-1999 okres wstępnych ustaleń i przygotowań, tworzenie podstaw prawnych i organizacyjnych;
- II. lata 2000-2002 okres rozbudowy i modernizacji infrastruktury zarówno komunikacyjnej jak i maszynowej oraz budowlanej;
- III. lata 2003-2005 okres pozyskiwania inwestorów;
- IV. lata 2006-2010 okres na który planowano wdrożenie pełnego zatrudnienia oraz maksymalizację produkcji;
- V. lata 2011-2017 okres na który zaplanowano przystosowywanie istniejących firm do funkcjonowania w pełni samodzielnie³⁹.

---

³⁶ *ABC inwestowania*, strona internetowa Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, <http://www.tsse.pl/pl/1>, 26.03.2007.

³⁷ Plan Rozwoju Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Wisłosan, pkt 2 załącznika nr 1 do Rozporządzenia Ministra Gospodarki w sprawie w sprawie ustalenia planu rozwoju Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej z dnia 29 listopada 1999 roku, Dz. U. z 2000 roku, nr 2, poz. 33.

³⁸ *O strefie*, strona internetowa Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, <http://www.tsse.pl/pl/1>, 26.03.2007.

³⁹ M. Kozaczek, *Tarnobrzeska Specjalna Strefa Ekonomiczna Euro-Park Wisłosan*, [w]: „Ekonomia i Organizacja Przedsiębiorstwa”, 11/2007, s. 37.

Strefa mogła zaoferować potencjalnym inwestorom tereny o przeznaczeniu inwestycyjnym, których zaletą było uzbrojenie, budynki oraz infrastruktura techniczna. Właścicielami majątku zlokalizowanego na terenie TSSE są działające w chwili powołania strefy przedsiębiorstwa, gminy, których obszar TSSE zajmuje oraz podmiot zarządzający, czyli Agencja Rozwoju Przemysłu S.A. w Warszawie z udziałem w Tarnobrzegu⁴⁰. Dla inwestorów, którzy decydują się na podjęcie przedsięwzięć gospodarczych na obszarze strefy, przewidziane zostały ulgi w podatku dochodowym oraz szeroki zakres pomocy przy realizacji projektów inwestycyjnych⁴¹.

3.2 Tarnobrzaska Specjalna Strefa Ekonomiczna a nowe inwestycje na obszarze powiatu

TSSE została zlokalizowana na obszarze wszystkich czterech gmin powiatu tarnobrzskiego. Specyficzną sytuację ma gmina Nowa Dęba, której cały obszar przekształcono w podstrefę TSSE (jako podstrefa Nowa Dęba). Pozostałe trzy gminy funkcjonują w obrębie podstrefy Tarnobrzeg. Część obszaru gminy Grębów, na której zlokalizowana była kopalnia siarki „Jeziórko” zostało objęte zasadami funkcjonowania strefy w 2001 roku, na mocy decyzji Rady Ministrów. Natomiast tereny gmin Baranów Sandomierski i Gorzyce zostały włączone do podstrefy Tarnobrzeg rok później, 23 kwietnia 2002 roku również na mocy decyzji Rady Ministrów.

Podstrefa Nowa Dęba została ulokowana na terenach, które w przeszłości zajmował jeden z najsilniejszych zakładów produkcyj-

---

⁴⁰ Tamże.

nych w regionie – Zakłady Metalowe Dezamet. Jej powierzchnia wynosi 174,5 ha. W przypadku tej podstrefy wykorzystywane są tradycje przemysłowe gminy oraz główny walor jednostki jakim jest dbanie o ekologię. Inwestorzy podstrefy Nowa Dęba mogą liczyć na pełne zaplecze infrastrukturalne dotyczące ochrony środowiska naturalnego⁴². Władze gminy właśnie z powstaniem strefy wiązały duże nadzieje na rozwój tych terenów w związku z czym zadbały o udogodnienia infrastrukturalne licząc, że ulgi jakie gwarantuje strefa w połączeniu z wyposażonym zapleczem okażą się jeszcze bardziej atrakcyjne dla przedsiębiorców. Wysiłek nie poszedł na marne. W przypadku tej gminy widoczne są pozytywne skutki funkcjonowania TSSE. Niezwykle pomyślne są również prognozy na przyszłość, bowiem stale istnieje zainteresowanie ze strony przedsiębiorców rozpoczęciem działalności gospodarczej w strefie. Zaletą podstrefy Nowa Dęba jest także świetna lokalizacja, na trasie Warszawa-Rzeszów, sąsiedztwo zmodernizowanej magistrali kolejowej w Woli Baranowskiej oraz dobrze utrzymany i stale rozbudowywany system dróg wewnętrznych gminy⁴³.

Działające w ramach TSSE podmioty gospodarcze mogą liczyć na pomoc publiczną, która udzielana jest w dwóch formach. Jako pomoc z racji poniesionych na inwestycje nakładów lub w związku z utworzeniem i utrzymywaniem nowych miejsc pracy. Pomoc może mieć formę zwolnienia całkowitego, bądź częściowej ulgi od podatku. Istnieje jednak szereg warunków związanych z uzyskaniem po-

---

⁴¹ D. Saramak, *Możliwości rozwoju przedsiębiorczości w subregionie tarnobrzskim*, [w:] L. Kliszczyk, S. Marczuk (red.), *Spoleczne...*, dz. cyt., s. 154.

⁴² *Nowa Dęba – miejsce którego nie znacie*, Oficjalny folder promocyjny Miasta i Gminy Nowa Dęba, Wydawnictwo Reklamowe Re-Graf, Kraków 2006, s. 3.

zwolnienia na inwestowanie w TSSE, a jednym z nich jest wysokość wnoszonych nakładów, które muszą wynosić co najmniej 100 tysięcy euro⁴⁴.

Obecnie w podstrefie Nowa Dęba funkcjonuje dziewięciu inwestorów, którzy łącznie wnieśli kapitał w wysokości 160 milionów złotych i stworzyli miejsca pracy dla ponad tysiąca mieszkańców gminy⁴⁵. Największym inwestorem jest firma Sanfarm Sp. z o.o. z sektora przemysłu farmaceutycznego. Jest to oddział Polfy S.A, który wciąż się rozbudowuje. W 2006 roku oddano do użytku nową linię produkcyjną i zatrudniono kilkadziesiąt osób. Planowane jest dalsze poszerzenie produkcji. Inne podmioty to Zakład Odlewniczy Silumin Sp. z o.o. (przemysł odlewniczy), Dezamet S.A (przemysł maszynowy), Best Medical System Sp. z o.o (urządzenia medyczne), Innowacja Sp. z o.o. (przemysł metalowy), Marma Plast (przetwórstwo PCV), Nora Stones Sp. z o.o. (kamieniarstwo), Dezal-Plus sp. z o.o. (przemysł metalowy), Telex-Okna sp. z o.o.⁴⁶.

Tereny gminy Nowa Dęba okazały się niezwykle dogodnie do zlokalizowania na nich podstrefy TSSE, właśnie ze względu na zaplecze techniczne i przygotowaną pod kątem rozwoju przemysłu infrastrukturę. Majątek trwały jaki mogła zaoferować gmina to również 12 wyposażonych hal produkcyjnych oraz liczne magazyny. Dodatkową zaletą było czyste środowisko naturalne, a w tym duża rola władz lokalnych. Nowa Dęba to jedyna gmina powiatu tarno-

---

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ *Powiat tarnobrzescski*, Wydawnictwo Reklamowe Renoma Bis, Bydgoszcz 2005, s. 24.

⁴⁶ Nasi inwestorzy, strona internetowa Tarnobrzesckiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, <http://www.tsse.pl/pl/1>, 26.03.2007.

brzeskiego, w której na tak dużą skalę prowadzone są działania dotyczące ochrony środowiska. Potwierdzeniem ich są tytuły: Lidera Polskiej Ekologii i wyróżnienie w konkursie „Ekolaur”⁴⁷. Niezwykle ważną rolę władze odegrały przy budowie drogi wewnętrznej znajdującej się na terenie zakładów produkcyjnych strefy, dzięki której dotarcie do lokali przemysłowych będzie o wiele łatwiejsze.

Również dobrze oceniane są efekty funkcjonowanie TSSE w pozostałych gminach. Nie mają one już tak dużej skali jak w przypadku gminy Nowa Dęba, bowiem ani Grębów, ani Gorzyce, ani nawet bardzo dobrze rozwinięta gmina jaką jest Baranów Sandomierski nie dysponują takim zapleczem infrastrukturalnym jak Nowa Dęba.

Objęcie terenów gminy Gorzyce TSSE nastąpiło 23 kwietnia 2002 roku, kiedy to rozporządzeniem Rady Ministrów zostały dokonane zmiany w obrębie granic podstrefy tarnobrzeskiej⁴⁸. Rejon Gorzyce zajmuje obszar 21,5 ha. Jego zaletą jest położenie pomiędzy dwoma istotnymi ośrodkami miejskimi jakimi są Stalowa Wola i Sandomierz oraz dość dobrze utrzymana infrastruktura komunikacyjna i przemysłowa, która obecnie jest modernizowana⁴⁹. Gmina stosuje zwolnienie od podatku dochodowego od osób prawnych i fizycznych, poczynając od miesiąca, w którym przedsiębiorca poniosł wydatki inwestycyjne lub koszty pracy związane z podjęciem działań na terenie rejonu Gorzyce podstrefy tarnobrzeskiej. Władze

---

⁴⁷ *Nowa...*, dz. cyt., s. 5.

⁴⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 kwietnia 2002 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie ustanowienia Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, Dz. U., nr 64, poz. 589, załącznik: szczegółowy opis granic i terenu Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.

gminy podjęły również decyzję o stosowaniu stawek podatkowych niższych niż maksymalne, które proponuje ustawa o specjalnych strefach ekonomicznych. Wśród nich są ulgi w podatku transportowym, które zredukowano nawet o 50 procent⁵⁰. Zgodnie z uchwałą Rady Gminy Gorzyce z dnia 24 października 2006 roku z podatku od nieruchomości są zwalniane występujące na terenie gminy Gorzyce budynki, budowle i obiekty związane z nową inwestycją, a także grunty, które są wykorzystywane do celów gospodarczych. Ulgi stosuje się wobec podmiotów, których inicjatywy prowadzą do realizacji nowych inwestycji, bądź tworzenia nowych miejsc pracy. Gmina stara również się zachęcić inwestorów poprzez poprawianie infrastruktury oraz podnoszenie jakości obsługi inwestorów⁵¹. Gmina duże nadzieje pokłada w możliwości pozyskania środków na rozbudowę zaplecza infrastrukturalnego ze środków Unii⁵². Największym inwestorem rejonu Gorzyce, a jednocześnie największym pracodawcą jest Federal Mogul, specjalizujący się w odlewnictwie form z metali miękkich⁵³. Innym prężnym zakładem jest Alumetal Gorzyce Sp. z o.o.

Powodem objęcia gminy Grębów zasadami strefy była likwidacja na jej terenie kopalni siarki Jeziórko i pozostałymi zdegradowanymi obszarami. Z racji funkcjonującego w gminie przemysłu, dysponuje ona dobrze rozwiniętą infrastrukturą przemysłową i komunikacyjną. Wprawdzie jest ona nieco zaniedbana, ale od czasu ustano-

---

⁴⁹ *Tarnobrzeg Special Economic Zone Euro-Park Wisłosan*, Industrial Development Agency In Warsaw, Branch Office In Tarnobrzeg, Tarnobrzeg 2003, s. 9.

⁵⁰ Ankieta..., dz. cyt..

⁵¹ Tamże.

⁵² R. Bąk, *Lokalny Program Rozwoju a Unia Europejska. O przyszłości i rozwoju gospodarczym gmin i powiatu*, „Głos Powiatu”, 14/2004 r., s. 10.

wienia rejonu podstrefy Tarnobrzeg, prowadzone są prace mające poprawić sytuację. Obszar rejonu praktycznie koncentruje się ja Jeziórku i obejmuje 26,3 ha terenu, który można przeznaczyć na inwestycje typu *green field*⁵⁴. Zaletą tego obszaru jest dogodna lokalizacja, pomiędzy Tarnobrzegiem a Stalową Wolą oraz wspomniana już infrastruktura techniczna. Lokalne władze są pozytywnie nastawione w stosunku do potencjalnych inwestorów i bardzo chętnie podejmuje współpracę⁵⁵. Nie da się ukryć, że bardzo zniszczony teren nie przyciąga zbyt wielu przedsiębiorców. Mimo to władze gminy stale modernizują jednostkę, co uwidacznia się na przykład w ilości złożonych aplikacji o dotacje z funduszy Unii Europejskiej.

Ostatnią gminą, na terenie której funkcjonuje TSSE jest Baranów Sandomierski. Obejmuje miejscowość Knapy i zajmuje powierzchnię około 11 ha. Rejon Baranów Sandomierski (podstrefa Tarnobrzeg) położony jest w bezpośrednim sąsiedztwie punktu przeładunkowego Linii Hutniczo-Szerokotorowej w Woli Baranowskiej⁵⁶. Jest on świetnie przygotowany do połączenia z transportem kołowym. Dodatkowo jest zaopatrzony we wszystkie potrzebne media jak energia elektryczna, woda, gaz oraz kanalizacja sanitarna. Gmina Baranów Sandomierski aktywnie współpracuje z inwestorami oraz działa na rzecz pozyskania nowych podmiotów gospodarczych. Wychodząc naprzeciw potrzebom przedsiębiorców na bieżąco aktualizuje zamieszczoną na stronie internetowej listę lokali dostępnych do podjęcia w nich działalności.

---

⁵³ Powiat tarnobrzeński, dz. cyt., s. 15.

⁵⁴ Tarnobrzeg..., dz. cyt., s. 9.

⁵⁵ Ankieta..., dz. cyt.,

Dziesięcioletnie funkcjonowanie TSSE można oceniać pozytywnie, choć to dopiero połowa okresu na jaki ustanowiono strefę. Widoczne jest częściowe osiągnięcie zakładanych celów, spośród których najbardziej istotnym była redukcja poziomu bezrobocia na terenie powiatu. To bolączka, która dotknęła wszystkie gminy, bowiem wszystkie nastawione były na produkcję w zakresie przemysłu metalowego, bądź wydobywie i przetwórstwo siarki. Upadek tych gałęzi przemysłu spowodował, że tereny powiatu popadły w zapaść gospodarczą. Strefa gospodarcza okazała się dla nich instrumentem mogącym uratować sytuację. Choć największą dynamikę można obserwować w podstrefie Nowa Dęba, również pozostałe gminy doceniają ten mechanizm, który może przyczynić się do rozwoju gospodarczego na ich terenach.

Zakończenie

Tarnobrzaska Specjalna Strefa Ekonomiczna funkcjonuje od jedenastu lat. W ciągu tego okresu jej obszar znacznie się rozrósł. Obecnie obejmuje tereny w pięciu województwach: podkarpackim, lubelskim, mazowieckim, świętokrzyskim oraz dolnośląskim. Czy jest skutecznym instrumentem lokalnego rozwoju gospodarczego?

Analizując sytuację na terenie powiatu tarnobrzieskiego wydaje się, że tak. Dzięki preferencyjnym warunkom TSSE pojawiło się tu wielu inwestorów, zarówno z kapitałem krajowym, jak i zagranicznym. Wykorzystano istniejącą infrastrukturę komunikacyjną, budowlaną, a także istniejące tu zasoby naturalne. Stworzono nowe

---

⁵⁶ Oferty inwestycyjne, strona internetowa gminy Baranów Sandomierski, <http://www.baranowsandomierski.pl/pl/0,30/30,26.03.2007>.

miejsca pracy, co było niezwykle istotne, gdyż wskaźnik bezrobocia na tym terenie po upadku zakładów wydobywczo-przetwórczych siarki był niezwykle wysoki. Choć liczba nowych miejsc pracy nadal nie w pełni satysfakcjonuje mieszkańców, to znaczna ich liczba zalaża zatrudnienie właśnie w nowopowstałych zakładach.

Rozsądne korzystanie z możliwości jakie daje TSSE może przynieść wiele pożytku zarówno inwestorom, lokalnej społeczności, jak i samorządom. To właśnie od tych podmiotów zależy czy odniesie sukces i będzie mogła zostać uznana za faktycznie skuteczny mechanizm rozwoju oraz wspierania przedsiębiorczości.